

לע"נ מרן הגאון הגדול רבי
יעקב אדלשטיין זללה"ה

גליון קכ"ו, א, פ' תצוה –
זכור – יג אדר ה'תשע"ז
רמת – השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זללה"ה

זכור

[שיחה שנאמרה בר"ח אדר תשע"ג]

פרשת זכור כתובה במניין המצוות. וכתוב בספרי שזו מצוות עשה לעשותה בפה, אבל נשאלת השאלה איך מקיימים מצוות עשה זו? אז ודאי שהמצווה היא לא 'זכירה' לשמור בזיכרון, אלא זכירה בפה. כדוגמת, מצוות 'זכור את יום השבת לקדשו', אומרת הגמרא זו מצווה של קידוש בשבת, לומר בפה, לזכור את קדושת השבת. זה ודאי דיבור ולא שמירה בזיכרון. ככה במצוות זכירת עמלק ישנה מצווה לזכור את מעשה עמלק, אז מה אומרים בדיבור? את פרשת כי תצא, שם כתוב 'זכור את אשר עשה לך עמלק'. שיטת התוס' וכן מביא הרמ"א בשו"ע, שהמצווה מדאורייתא היא לקרוא מתוך ספר תורה.

ואם כבר ספר תורה אז הוסיפו הרבה פוסקים שצריך לקרוא בציבור. אך זו לא שיטת כולם, ו"א שאפשר גם לקיימה בבית ע"י שיקח ספר תורה ויקרא.

שיטת ספר החינוך וכן הרמב"ם, שאין זה קשור עם ספר תורה דווקא. ספר תורה לא מוזכר כלל, צריך לזכור בפה את מעשה עמלק. בעל החינוך אומר, שהיות ולא כתוב בתורה פעם בכמה זמן צריך לומר בפה את הפסוקים של עמלק, אז הוא מספק אם צריך לומר אותם פעם בשנה או פעם בשלוש שנים, כיון שבארץ ישראל בימי התלמוד הירושלמי היו קוראים את קריאת התורה בחלוקה לשלוש שנים בקריאות קצרות. אנחנו קוראים ומסיימים כל שנה משבת בראשית עד שמחת תורה את כל חמשה חומשי תורה, אבל בארץ ישראל שהיה מנהג עתיק שהיו קטעים קטנים יותר, סיימו את זה פעם בג' שנים. בעל החינוך מסיים שמסתבר שיש לקיים המצווה פעם בשנה.

אנחנו רואים באמת הרבה ענינים שמופיעים פעם בשנה; אם אדם לא רואה את חבריו שנה שלימה, מברך 'מחיה המתים' כאילו שמת ונשכח מהזכרון. כמו כן באבל, גזרה על המת שישתכח מן הלב אז אין אבלות הנמשכת יותר משנה, כיון שאחרי שנה זה כבר נחלש. הרב דסלר היה אומר שיש זכרון בתאים הקדמיים של המוח ויש זכרון בתאים האחוריים. המוח הוא מחסן של זכרונות שכשרוצה להיזכר אז הוא מחפש במחסן הזה ושולף משם ידע שכבר הרבה שנים לא חשב עליו כלל, אוצר חבוי. אבל שנה שלמה הזיכרון הוא חי, זה נמצא בחלק הקדמי של המוח. אבל אחרי שנה זה נשכח לגמרי. לכן יש מצוות פרשת זכור לקרוא פעם בשנה.

לפי שיטת הרמב"ם, שגם הוא פוסק שמדאורייתא לא צריך קריאה בס"ת אין קביעות מתי לקיים את המצווה דאורייתא של זכירת מעשה עמלק. אך אומר הרמב"ם בהלכות תפילה, שסדר התפילה וסדר הקריאות שקבעו חז"ל, אנשי כנה"ג, שצריך לקרוא את ארבעת הפרשיות, זה חלק ממצוות קריאת התורה. [וממילא את

פרשת זכור גם קוראים פעם בשנה] א"כ, זאת מצווה שחשובה גם בזמן הזה.

מצוות מחיית עמלק. מצווה להשמיד את זכר עמלק ולהשמיד את העם העמלקי. הרמב"ם בהל' מלכים מקדיש פרק שלם לכיצד מתנהגים כשיש צורך להילחם. הוא אומר שעם כל עם ועם כאשר יש חיכוכים והסנהדרין קבעו שאין ברירה וצריך לצאת ולהילחם בהם, נותנים להם התראה. אם אינכם רוצים לסבול פחד של מלחמה שנהרגו בכם, באו נעשה כריתת ברית שלום. ומחייבים אותם לשלם מס והם מחוייבים להיות נכנעים תחת מלך ישראל. זה לא חשוב איזה עם, אם זה פרס או יון.

אם העם לא מוכן להשלים ומתעקש ורוצה לכבוש חלק מגבולות ארץ ישראל, לפלוש למדינה לחטוף שבויים או כל עניין אחר שלפי חכמי הסנהדרין והמלך יוצא שאפשר לפתור את הבעיה רק במלחמה, יוצאים למלחמה אבל הורגים רק את הזכרים ולא את הנשים, ואת הילדים. עד שיכנעו וישלמו. במה דברים אמורים, בכל אומות העולם, אבל בשבעה עממים; הכנעני, החיתי וכו' צריך להרוג את כולם, 'לא תחיה כל נשמה'. גם ילדים גם נשים כולם. וכן בעמלקים.

וכאן הרמב"ם מוסיף שתי מילים: אם 'לא השלימו'. אומר הראב"ד בהשגותיו, אינני מסכים, לא כורחים עמם שלום, אפילו אם השלימו, לא עושים שלום עם עמלק ושבע אומות. אך גם הראב"ד מסכים שיש להם אפשרות לפתח מילוט! אם יקבלו עליהם בפני בית דין קיום שבע מצוות של ע"ז לעבוד ע"ז וכל מצוות בני נח. אומר הכסף משנה, שמה שהרמב"ם אומר 'השלימו' הוא מתכוון לזה ג"כ, כיון שזה חלק מתנאי השלום. נמצא לפי זה שהעמלקים אם מקבלים על עצמם שבע מצוות, אין שום מצווה להרוג אותם ואפשר לחיות איתם.

מקשים על הרמב"ם קושיה, שהרמב"ם מפרש בהלכות סנהדרין שמה שכתוב בספר שמואל ב' שהגיע לדוד גר עמלקי [לבשרו על מיתת שאול המלך במלחמה] מפרשים שם כפשוטו- גר מזרע עמלק, וקשה, איך קיבלו אותו אם הוא עמלקי? צריך להרוג אותו. ובאמת במכילתא, זה ברייתא של תנאים על הפרשיות של ספר שמות, יש מחלוקת בין רבי אליעזר לרבי עקיבא אם מקבלים גרים עמלקים. מוכרחים לומר שהרמב"ם פוסק שמקבלים.

אבל העניין הוא פשוט מאוד, שמענו מהרב ר' אלימלך¹, שהוא קורא לזה כך, שאם עמלקי בא ומתגייר אז הוא קיים בעצמו מצוות מחיית עמלק, כשהוא מתגייר הוא כבר לא עמלקי הוא כבר יהודי, אז איפה העמלקי שהיה מקודם? מה הנפק"מ אם הוא מת בבית הקברות או נעלם מן העולם ואינו, נמחק! אין עמלקי עכשיו. הוא אמר את הסברה הזו על גר צדק שהתגייר לגמרי ונהיה יהודי, אז הוא לא שייך לעם עמלק הוא בן של אברהם אבינו עכשיו.

¹ הל' מלכים, פ"ו ה"ד (הראב"ד והכ"מ שם)
² הל' סנהדרין פ' י"ח, ה"ו:
³ שמואל ב' א, ח
⁴ הרב אלימלך בר שלום, מרחובות

מתוך כתב ידו של מרן זצוקללה"ה, שקיבלנו מידי הרבנית תליט"א. הפתקים נכתבו לאחר גל השריפות שפקד את ארצנו מוקדם יותר השנה

האם יש בימים אלה 10,000 מגידי מישרים, משגיחי ישיבות, ר"מים, מלמדים בכתות הגבוהות של תתי"ם וחידודים וכו' שמשמיעים קול ברמה ואומרים ... **האם ככלבים נדמינו?** אשר טבע הכלבים לנשוך בכעס את המקל שהרביץ בו.

ככה יש לדעת ברור, כי הפלסטינים הם המקל, וכמ"ש ישעיה ועוד נביאים "אשור" (שהגלו את עשרת השבטים והחריבו ערי יהודה) "שבט אפי" וגרזן ביד החוצב. **ולכן יש לשוב בתשובה אל החוצב.**

האם יש בימים אלה 10,000 מגידי מישרים, משגיחי ישיבות, ר"מים, מלמדים בכתות הגבוהות של תתי"ם וחידודים וכו' שמשמיעים קול ברמה ואומרים ... **האם ככלבים נדמינו?** אשר טבע הכלבים לנשוך בכעס את המקל שהרביץ בו.

בהכרח לומר שהשבע מצוות שהרמב"ם והכסף משנה מתכוונים אליהם זה קבלה בפני בית דין וזו גרות למחצה, את זה שמעתי ממורי הרב מפוניבז' זצ"ל, כל הגויים חייבים לקיים שבע מצוות אסור להם לעבוד עבודה זרה, לאכול אבר מן החי, אסור להם לגזול וכו'. אבל לא כל גוי ששומר שבע מצוות נקרא אוטומאטי 'גר תושב', יש מושג שנקרא 'גר תושב' לא גר שהוא נהיה יהודי, הוא לא יהודי והוא לא חייב במצוות אבל הוא כבר לא גוי רגיל.

לעילוי נשמת: יעל בת משה אלפרד בייה ברטה בת בנימין, משה מוריס בן יצחק, דוד בן נסים, אבנר בן רפאל, הילדה בת זארה, עובדיה בן גורגיה, ברטין בת רחל, בן ציון בן בנימין, שרה בת מנחם, סימה שמחה בת משה, שמעון בן ר' אברהם, שמואל דני בן נח משה, יהודה בן אליס, נעמי בת רומיה, חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר ז"ל

מה זה ועל מה זה, כפשוטו הפירוש שהיא שאלה אותו, למה אתה לובש שק ואפר מה קרה, אבל, אומר המדרש איפה עוד כתוב זה? פעמים, על שני לוחות הברית, 'מה ומה הם כתובים', 'מה זה ועל מה זה', היא שאלה אותו האם עם ישראל באמת עברו על שני לוחות הברית, האם באמת עברו על עבודה זרה, חילול שבת וגילוי עריות?

כתוב במגילת אסתר 'ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו'. מרדכי אומר לשליח, להתך, תגיד לאסתר 'אשר קרהו', קרהו - נהיה קר, עם ישראל התקרר, עם ישראל התקרר בעוצם ההרגשה שאנחנו 'עם לבדד ישכון', 'אנחנו והגויים זה כמו שיש הבדל בין אור לחושך'. יש הבדל בין ישראל לעמים, ועם ישראל הרגישו קרירות, אחשוורוש עשה משתה, כל היהודים באו למשתה, כולם באו, אוכלים ושותים, והוא אומר להם 'כרצון איש ואיש' ²³ אני אכין אוכל כשר למהדרין, הכל יהיה כשר, נכון, אבל בחברה עם התזמורות ועם ההצגות של אומות העולם, פרצו את המחיצות שבין ישראל לעמים. 'ויגד וכו' אשר קרהו' - עם ישראל קר, אין את החמימות הזאת של 'אתה בחרתנו מכל העמים', זה גרם להתגברות הכח של עמלק והמן בן המדתא האגני-צאצא אגג מלך עמלק, המן, בן אחר בן מעמלק.

אם כן, המאבק הזה עם עמלק הרוחני קיים בזמן הזה ובכל דור ודור, "כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" ²⁴, אומרת המשנה וכי ידיו של משה עושות מלחמה? וכי ידיו של משה שוברות מלחמה? אם משה מרים ידיים אז הוא רואה פתאום שגבר ישראל, החיצים שהיהודים יורים קולעים כולם למטרה ועמלק יורה חיצים ולא פוגעים, מחטיאים את המטרה, וכי היד של משה מסובכת את זה? וכי ידיו של משה עושות מלחמה, אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את ליבם לאביהם שבשמיים, משה ירים ידו- כולם רואים את הידיים של משה, משה על ראש הגבעה, ראש הגבעה משה מוכר בכל העם שהוא הגבר המורם מעם, כולם נושאים עיניים לצדיק הגדול שהוא משה שהוא השליח ציבור, ורואים איך שמשה מתפלל ומרים ידיו למעלה, אז כולם מכוונים את ליבם לאביהם שבשמיים, וזה מחליש את עמלק, מתחזקת החמימות וההתלהבות לכל דבר שבקדושה בעם ישראל, וכתוב שהמקום היה רפידים, רפיון ידיים, הקביעות עיתים לתורה נחלשה, עסקן בתורה פחות, מתעוררים ואומרים אנחנו נידבק יותר עם לימוד התורה אז... 'וגבר ישראל', אוטומטית מתגבר הכוח של ישראל, וכאשר יניח ידו, רחמנא לצלן כשיש רפיון, (יניח) לא מסתכלים לשמיים, יניח ידו למטה- מסתכלים על הארץ, על החומרות, חושבים שזה דבר חשוב בחיים של האדם, אז אם כן 'וגבר עמלק', ודבר זה שייך גם בימינו.

יהי רצון שנוכח בזה שנשתדל בחודש הזה להתחזק להחליש את עמלק, ונוכח שיתגלה כבוד השם וראו כל בשר יחדיו כי פי השם דיבר אמן ואמן.

איש... אבל לפי הפוסקים שלא קשורה המצווה עם מינוי מלך, קיימו מרדכי ואסתר מצות מחיית עמלק. ואת זה אומר המלבי"ם שקיימו מחיית עמלק כשאסתר בקשה מאחשוורוש לתת רשות בשושן עוד יום אחד להרוג, כיון שראתה שנשארו בחיים הרבה עמלקים, רצתה להוסיף מצוה, ולהרוג בהם עוד יום, אז בקשה אסתר מאחשוורוש לתת עוד יום, זה שושן פורים, לכן אצלם הייתה המנוחה יום אחרי זה.

ישנו ספר ששם יש את קורות חייו של החתם סופר שם כתוב שהחתם סופר במחלוקת הפוסקים פסק לחומרא- ספק דאורייתא לחומרא, והוא קיים כמו ידיו מצות מחיית עמלק, ישנם אנשים חזקים פעמים שבמשך השנה הם צמים שלשה ימים רצופים כדי לעשות תיקונים על עבירות, תענית, החתם סופר צם ג' ימים וביום השלישי הוא ארגן מניין לתפילת מנחה. יצאו לשדה כדי לשאוף אויר אחרי התעניות, והוא והרבה חברים ותלמידים באו לשדה ומצאו מקום פנוי צנוע והתפללו מנחה אחרונה של התענית, ובא גוי אחד והפריע לו, בכל פעם היה מפריע לו ומתגרה בו, החתם סופר גמר תפילת שמונה עשרה והגוי מתחיל להציק לו זורק עליו עפר וחול ועוקץ אותו, הוא ראה שאין ברירה הסתכל לו בעיניים, ראה והכיר בתוך העיניים שהוא עמלקי, אז הוא הרג אותו כמו ידיו. לא היה לו שום נשק והוא חנק אותו. תפש אותו בגרון וחנק אותו עד שמת, הוא אמר: זכיתי לקיים עוד מצוה- מחיית עמלק. אבל מבחינה מציאותית אנחנו לא כמו החת"ס.

ואעפ"כ הדבר נוגע גם לזמן הזה. ידוע וכן כתוב בהרבה ספרים קדמונים, שכל הבריאה מושפעת ממעשי בני אדם, מעשי בני אדם משפיעים. כשאנחנו רואים שיש מאבקי כוחות בעולם בין עמים במלחמות, אומר על כך רש"י במסכת ברכות, שהשורש של המלחמה זה מלחמה בין שני כוחות עליונים, כתוב בספר דניאל שדניאל ראה מלאכים (הוא ראה את שר פרס ושר יון). הוא ראה שהמלאך של יון הולך במאבק כוחות, עושה קרב עם המלאך של פרס, הוא ראה שני מלאכים רוחניים, כוחות רוחניים, מנהלים מאבק מי ישלוט במזרח התיכון האם יון או פרס, דניאל ראה את זה בשמים, ומה היה בארץ?, מלחמה גדולה, היונים הביאו אוניות והלכו להלחם עם דריוש והלכו לטורקיה לפרסים ונפגשו ועשו מלחמה והרבה אנשים נהרגים. אבל המלחמה היא בשורש, היא מאבק רוחני. מאבק רוחני, על איזו דרך של התנהגות תתפשט יותר בעולם, האם הדרך של שיטת יון או שיטת פרס, לכל עם יש את האופי שלו, כל שכן כשזה מאבק שנוגע לעם ישראל ודאי שזה תלוי בכוחות העליונים.

אבל איך מושפעים הכוחות העליונים, זה ממשעשי בני אדם שלנו. עמלק חזק כשבעם ישראל יש ריפיון. רפיון ביראת השם, ואיזה סוג רפיון, יש כל מיני רפיונות, אומר רש"י 'אשר קרן בדרך', קרן מלשון מקרה מלשון קרירות, שלבני אדם אין כל כך את החיים לפי האמונה. וכשאין מקרה בעולם, אלא הכל מופעל על ידי השגחת הקב"ה, אז עמלק חלש. אבל אם הכל תולים במקרה, 'מקרה הוא לנו' כמו שהפלישתים אמרו' בהתחלה מקרה הוא לנו בטחורים במחלות', זה מקרה, מקרה... וכשאומרים מקרה אז מתגבר כח הטומאה של עמלק בעולם.

במגילת אסתר כתוב שאסתר שלחה שליח (זה התך) למרדכי, לשאול 'מה זה ועל מה זה', אומרת הגמרא,

כתוב בתורה²⁵ על נבלה - 'לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה', אם מתה הכהמה או שבזמן השחיטה מצאו פגימה בסכין, בהמה זו היא כמו נבלה ואסור לאכול אותה. כתוב בתורה 'לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכור לנכרי' מי זה 'גר אשר בשעריך'? זה לא גר יהודי כי גם גרים חייבים במצוות ואסור להם לאכול נבלה. זהו גר תושב שיש לו זכויות שנותנים לו לגור בשכונה של יהודים. בסתם צריך להשתדל שגויים לא ישבו בין יהודים. אבל גר תושב זה נקרא גר אשר בשעריך הוא נמצא בשערי העיר של היהודים, אם כן מה ההבדל בינו לבין נכרי?, כתוב 'לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה', תתנה בחינם, 'או מכור לנכרי'- אם הגוי אינו גר תושב אז לגוי אין נותנים מתנות בחינם אלא תמכור תמורת כסף. אבל גר תושב יש מצווה לפרנסו בצדקה ואין בו איסור 'לא תחנם', נותנים לגר תושב את הנבלה בחינם.

אומר הרמב"ם במקומות אחרים שגר תושב זה גר שקיבל עליו קבלה בפני בית דין. הסביר הרב מפוניבז' שזה גם כן סטטוס מסוים של גרות לעניין שבע מצוות. ששבע מצוות הוא חייב כמו ישראל שחייב בתרי"ג מצוות, לגר תושב יש שבעה חלקי תרי"ג, מבחינה זאת הוא נקרא 'גר תושב' הוא התגייר לעניין הזה.

הוא הסביר לעניין זה שלגויים אסור לעבוד ע"ז אבל יש מחלוקת הפוסקים מה הדין אם הוא עובד עבודה זרה בשיתוף, ע"ז כמו ההודים שיש להם את האלילים שלהם זו ודאי ע"ז. אבל אם הוא מאמין בבורא עולם אבל אומרים שיש לו שותף, אצל עם ישראל זה נקרא ע"ז גמורה, ומי שמאמין בזה נקרא עובד ע"ז כמו מומר, משומד. אבל האם גויים מוזהרים על דבר כזה זה כבר דיון בפוסקים. אומר הרב מפוניבז' שגר תושב ודאי אסור לעבוד ע"ז בשיתוף כיון שהוא התגייר בשביל זה. ולכן הוא צריך לנהוג בדיני ע"ז כמו יהודי. במצוות הללו הוא נוהג כמו יהודי.

אם כן, העמלקי שקיבל עליו שבע מצוות, בא לבית דין. וכמו שבי"ד מקבלים גרים, גר צדק שמתגייר ונהיה יהודי גמור, כך בי"ד מקבלים נכרי לתת לו את התואר 'גר תושב', אם כן, העמלקי הזה הוא כבר גר במקצת ולכן אין כבר חיוב להרוג אותו להיפך, אפשר לומר שגם כאן הוא קיים מחיית עמלק.

נמצא לפי זה, שכל מה שאנחנו מדברים על למחוק את עמלק לא שייך בימינו, כי זה לא מציאותי. אין גם אפשרות להכיר מי זה עמלק. אעפ"כ יש כמה שיטות בעניין: ה'מנחת חינוך' מביא כמה שיטות. שאלה אחת היא האם מצוות מחיית עמלק זו מצווה ציבורית. דוקא כשיש ציבור והציבור מתגייס ביחד להרוג את העמלקים זו המצווה, אבל ליחידים אולי אין מצווה. בעל ספר החינוך אומר שזו מצווה ששייכת גם ביהודי יחיד נגד עמלקי יחיד להרוג אותו. לפי זה נמצא שבימינו אם אחד מכיר גוי שהוא עמלקי והיהודי הוא גיבור, חזק והורג אותו, הוא מקיים מצווה.

יש עוד שיטה שאומרת שמצות מחיית עמלק נוהגת דווקא עם מלך. והראיה, שמתו ששאל נהיה מלך אז ה' צווה למחות עמלקים' רואים שהמצווה היא דוקא כשיש מלך. לפי זה, מה שמרדכי ואסתר אספו את היהודים והרגו את אנשי המן אין זה מדין מחיית עמלק כי אז לא היה מלך [ישראל], אלא מדין הגנה עצמית, לשמור עלינו שהאויבים לא יהרגונו, 'והרוג בשונאיהם וכו' חמשה ושבעים אלף עוד חמש מאות ועוד ג' מאות

²⁵ שמות לב, טו

²⁶ אסתר ד, ז

²⁷ במדבר כג, ט

²⁸ אסתר א, ח

²⁹ שמות יז, יא

³⁰ שמואל א' ה'

³¹ שם, וראה מלבי"ם שם פסוק ח'

³² דברים יד, כא

³³ שמואל א', טו, ב